

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**з навчальної дисципліни «Міжнародна економіка»
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

Облік і аудит

за темою № 8 - Світова валютна система

Харків 2022

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2022 № 8

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного університету
внутрішніх справ
Протокол від 22.08.2022 № 1

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2022 № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління, протокол
від 15.08.2022 № 1

Розробники:

1. викладач циклової комісії економіки та управління, к.п.н., спеціаліст вищої категорії, викладач – методист, Носач І.В.
2. викладач циклової комісії економіки та управління, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Бондарець О.М.

Рецензенти:

1. Єфременко А.Г – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та адміністрування Кременчуцького інституту ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»;
2. Харченко М.В. – кандидат економічних наук, спеціаліст вищої категорії, викладач – методист, старший викладач циклової комісії економіки та управління КЛК ХНУВС.

План лекції:

1. Суть міжнародних валютних відносин. Види валютних систем.
2. Валютні курси. Котирування валют. Конвертованість валют.
3. Еволюція валютної системи.
4. Валютні ринки та валютні операції.
5. Міжнародні валютні розрахунки.
6. Валютна політика держави.

Рекомендована література:

Основна

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 22.04.1993р. № 3125-ХІІ (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
2. Амеліна І.В. Міжнародні економічні відносини: навч. посібник / І.В. Амеліна, Т.Л. Попова, С.В. Владимиров. – К.: ЦУЛ, 2013.
3. Гронтковська Г.Е. Міжнародна економіка: Навч. Посібник / Г.Е. Гронтковська – К.: ЦУЛ, 2014.
4. Дергачова В.В., О. М. Згуровський, І.М. Манаєнко Міжнародні економічні відносини: практикум: навч. посіб. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2018. – 80 с.
5. Задоя А.О. Міжнародна економіка: Навч. Підручник / А.О. Задоя - К.: Центр навчальної літератури, 2012.
6. Козак Ю.Г. Міжнародні економічні відносини: Навч. посібник / Ю.Г.Козак, Н.С.Логвінова, О.В.Захарченко, Є.В.Кравченко – К.: Центр навчальної літератури, 2012.
7. Патика Н.І. Міжнародні економічні відносини: навч. посібник / Н.І. Патика - К.: Центр навчальної літератури, 2014.

Додаткова

8. Антофій Н.М. Міжнародна економіка: посібник / Н.М. Антофій, О.В. Булюк, С.В. Фомішин – ОЛДІ- ПЛЮС, 2013.
9. Козак Ю.Г. Міжнародні фінанси: навч. посібник / Ю.Г. Козак, Н.С. Логвинова, Т. Sporek, J. Szoltisek, О.В. Захарченко, С.Н. Лебедева – Київ - Катовіце.: Центр учбової літератури, 2014.
10. Фомішин С.В. Міжнародна економіка: посібник / С.В. Фомішин, М.В. Гудзь, А.П. Румянцев –Новий Світ, 2014.
11. Чернега О.Б. Міжнародна економічна діяльність України: Посібник / О.Б. Чернега – ТОВ «Східний видавничий дом», 2014.
12. Чернега О.Б. Міжнародні стратегії економічного розвитку: Посібник / О.Б. Чернега – Магнолія - 2006, 2014.

13. Офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
14. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

Текст лекції

1. Суть міжнародних валютних відносин. Види валютних систем

Валютні відносини пов'язані з функціонуванням валюти при здійсненні зовнішньої торгівлі, наданні економічної і технічної допомоги, наданні і отримання за кордоном різного роду кредитів і позик, заключення угод по купівлі валюти та інше.

Розрізняють **національну, світову та міжнародну (регіональну) валютні системи.**

Національна валютна система – *органічна частина системи грошових відносин окремих держав.* Їх функціонування регулюється національним законодавством кожної країни. На основі такого законодавства встановлюється механізм взаємодії національних, і «світових» грошей, спосіб їх конвертованості, котирування та регулювання валютних курсів, формування та використання міжнародної ліквідності, золотовалютного запасу, кредитних ресурсів та ін.

Світова валютна система – *функціональна форма організації валютних відносин на рівні міжнародних зв'язків.* Розвиток їх регулюється відповідними міжнародними валютними угодами. Використання забезпечується створеними на колективній основі міжнародними валютно-фінансовими банківськими установами та організаціями.

Міжнародна (регіональна) валютна система – *договірно-правова форма організації валютних відносин між групою країн.* Основними елементами міжнародної валютної системи можуть бути:

- *міжнародна розрахункова одиниця (СДР, ЄВРО та ін.);*
- *узгоджений режим регулювання валютних курсів;*
- *міжнародні кредитно-розрахункові установи.*

Якщо *національна валютна система* базується на національній валюті – грошовій одиниці країни, то *світова валютна система* – на одній чи декількох резервних валютах чи МЛГО.

Резервна (ключова) валюта – це особлива категорія конвертованої національної валюти, провідної розвиненої країни, яка виконує функції міжнародного платіжного і резервного засобу, служить базою визначення валютного паритету та валютного курсу для проведення валютної інтервенції з метою регулювання курсу валют країн – учасниць світової валютної системи.

Зараз до резервних валют можна віднести – долар США, Євро, ієну Японії, фунт стерлінгів Англії та деякі ін.

Об'єктивними передумовами перетворення національної валют у резервну є ведуча позиція країни-емітента у світовому виробництві, зовнішній торгівлі, валютно-фінансових відносинах, розвинена банківська (і страхова) системи, ринок позичкових капіталів, валюта повинна вільно обмінюватися на інші грошові одиниці, без обмежень використовуватися для надання і погашення міжнародних кредитів і позик

Поряд із **резервною валютою** формуються так звані **міжнародні резервні активи** – валютні активи держав (банків, ТНК), що становлять резерви міжнародних платіжних засобів.

Міжнародні резервні активи включають: а)золото; різні міжнародні вимоги в іноземних валютах; б)депозити, скарбничі векселі, чеки, державні та муніципальні облігації, ринкові цінні папери.

Міжнародна (розрахункова) лічильна грошова одиниця (МЛГО) – це умовна грошова одиниця, яка створюється міжнародними економічними організаціями для визначення і порівняння широкого кола економічних показників і для використання як офіційного еталону в різних валютних вимірюваннях.

№ з/п	Головні елементи валютної системи	
	Національної	Світової
1.	Національна валюта	Резервні валюти, МЛГО.
2.	Умови конвертації національної валюти	Умови взаємної конвертації валют
3.	Паритет національної валюти	Уніфікований режим валютних паритетів
4.	Режим курсу національної валюти	Регламентація режимів валютних курсів
5.	Наявність або відсутність валютних обмежень, валютний контроль	Міждержавне регулювання валютних обмежень
6.	Національне регулювання міжнародної валютної ліквідності країни	Міждержавне регулювання міжнародної валютної ліквідності
7.	Регламентація використання міжнародних кредитних засобів	Уніфікація норм використання міжнародних кредитних засобів
8.	Регламентація міжнародних розрахунків країни	Уніфікація головних форм міжнародних розрахунків
9.	Режим національного валютного ринку і ринку золота	Режим світових валютних ринків і ринків золота
10.	Національні органи, регулюючі валютні відносини країни	Міжнародні організації, регульовані міждержавні валютні відносини

2. Валютні курси. Котирування валют. Конвертованість валют. Валютний курс

Валютний курс – співвідношення між грошовими одиницями двох країн, яке використовується для обміну валют, при здійсненні валютних та інших економічних операцій.

Вартісна основа валютного курсу – це купівельна спроможність валют, яка виражає середні національні рівні цін на товари, послуги, інвестиції.

Необхідність встановлення валютного курсу визначається тим, що національні гроші за межами внутрішнього ринку не можуть виступати законним купівельним та платіжним засобом.

На формування валютного курсу впливають такі фактори: *темпи інфляції; стан платіжного балансу; різниця процентних ставок в різних країнах; діяльність валютних ринків і спекулятивні валютні операції; використання певної валюти на євrorинку і в міжнародних розрахунках; прискорення або затримка міжнародних платежів; довіра до валюти на національному і світовому ринках Валютна політика.; котирування іноземних валют.*

Валютні курси є декількох видів, в залежності від механізму їх формування та функціонування: *коливні, плаваючі, вільні, тверді, стабільні.*

Коливні курси мають валюти, які прив'язані безпосередньо (чи через «валютний кошик») до провідних валют.

Плаваючі курси мають провідні валюти – долар США, німецька марка, французький франк, японська ієна та інші. Вони самостійно формуються на ринку під впливом попиту і пропозиції. (держави можуть за взаємною домовленістю визначати межі їх «плавання»).

Мінове відношення між валютами виникає по-різному:

- *Вільні* валютні курси визначає попит та пропозиція щодо різних валют на валютних ринках.
- *Тверді* валютні курси встановлюються державами, як правило, з метою уникнення небезпек у зовнішній торгівлі, пов'язаних з коливанням курсів.
- *Стабільні* валютні курси являють собою змішану форму. Вони можуть відхилятися на певну величину вільно, а вниз – лише на встановлену величину.

Щодо режиму валютних курсів МВФ ділить учасників на такі основні групи: з фіксованими курсами, з гнучко фіксованими курсами. В свою чергу, в залежності від конкретної специфіки валютного режиму учасники класифікуються з врахуванням додаткових критеріїв по 10-тьох підгрупах.

Окрім цього кожна держава встановлює так званий *обмінний курс* – своєрідне зобов'язання держави підтримати національну валюту і не дати їй впасти.

На сьогоднішній день в основі курсів валют лежать співвідношення їх купівельних спроможностей.

Купівельна спроможність (сила) валюти – це сума товарів і послуг, які можна придбати за певну грошову одиницю порівняно з базовим періодом. Залежить від рівня цін і тарифів та від наповненості ринку товарами та послугами.

Співвідношення купівельної сили валют стосовно певної групи товарів і послуг двох країн – країни А і країни В визначає паритет купівельної спроможності (PPP) .

Залежно від номенклатури товарів PPP може бути частковим (для певного набору товарів) та загальним (для всього суспільного продукту).

Існує декілька методик обчислення PPP. Найбільш простою є визначення паритету купівельної сили валют на основі зіставлення рівня цін стандартного набору (для споживчого кошика) товарів і послуг:

$$PPP = P^A / P^B;$$

де P^B і P^A – рівень цін у відповідних країнах у період.

В середині 70-х років базою валютного курсу служив золотий вміст валют – офіційний масштаб цін – і золотий паритет.

Мірилом співвідношення валют була офіційна ціна золота у кредитних грошах, яка поряд з товарними цінами служила показником ступеню знецінення національних валют. У відповідності із змінним Статутом МВФ паритети валют можуть встановлюватись в СДР чи іншій міжнародній грошовій лічильній одиниці. Новим явищем з середини 70-х років стало становлення паритетів на базі валютного кошика. Це метод співставлення середньозваженого курсу однієї валюти по відношенню до певного набору інших валют.

Важливою проблемою визначення валютного кошика є визначення її складу, розмір валютних компонентів, тобто кількість одиниць кожної валюти у наборі.

Валютне котирування.

Найбільш поширеним у валютних операціях, торгових угодах, фінансово-кредитних розрахунках і ін. є використання валютних курсів, що встановлюються шляхом котирування іноземних валют.

Валютне котирування – визначення і встановлення курсу іноземної валюти до національної.

Котирування валют проводять державні (національні) і найбільші комерційні банки. При котируванні валют зазначається курс продавця, за яким банки продають валюту, й курс покупця – курс за яким банки купують валюту.

Історично склалося два методи котирування валют-*прямий і непрямий* (зворотній). При *прямому*, яке застосовується здебільшого у країнах, за одиницю чи кратне число одиниць приймається іноземна валюти, яка порівнюється з національною. І навпаки.

Кросс-курс означає певне співвідношення двох валют, яке впливає з їх курсу по відношенню до будь-якої третьої валюти (наприклад до долара США, англійського фунта стерлінгів).

При котируванні валют, як правило, вказують курси, за якими банки даної країни купують іноземну валюту за національну – *курс-покупців* і за якими банки продають цю іноземну валюту – *курс-продавців*.

Курси продавців завжди вищі курсів покупців, за виключенням валютного ринку Лондона, в силу застосування непрямого котирування, і відповідно курси продавців нижчі курсів покупців.

Різниця між курсами продавців і покупців складає прибуток банку у валютних операціях. Можливість її отримання пов'язана з тим, що банки,

користуючись своїм монопольним положенням на валютному ринку, стараються продати іноземну валюту за більш вищим курсом, а купити її на національну валюту за більш низьким курсом.

Цей прибуток банку прийнято називати «маржа». Вона використовується для покриття банківських видатків і у певній мірі для страхування валютного ризику від можливої зміни курсу валюти до здійснення дилером контругоди.

Конвертованість валют.

Конвертованість національної валюти – це можливість для учасників зовнішньоекономічних відносин, легально обмінювати її на іноземну валюту та навпаки без обмежень.

Конвертованість валют поділяється на:

- *повну і часткову,*
- *внутрішню і зовнішню,*
- *за поточними операціями і за переміщенням капіталів і кредитів.*

Повна конвертованість валюти означає її вільний обмін на іноземну валюту для всіх категорій власників у будь-якій формі і при всіх операціях без обмежень сум.

Часткова (обмежена) конвертованість означає, що обмін дозволяється тільки для певних власників або по певних видах операцій.

Конвертованість внутрішня – вільний обмін національної валюти на іноземну для резидентів (юридичних і фізичних осіб даної країни) та вільні платежі їх за кордоном.

Конвертованість зовнішня – вільне нагромадження даної валюти на рахунках нерезидентів (юридичних і фізичних осіб іншої країни) переказ її за кордоном чи конвертації в іншу валюту.

Кожен із видів є частковою (обмеженою) конвертованістю валюти. Більш доступною для запровадження є зовнішня конвертованість оскільки вона сама по собі зумовлює приплив в країну іноземної валюти для нерезидентів.

Конвертованість за поточними операціями – означає, що національна валюта вільно обмінюється тільки для забезпечення повсякденної зовнішньоекономічної діяльності учасників міжнародних відносин (торгівля, страхування транспорт, туризм та інше).

Складнішим для забезпечення є ***конвертованість валюти за операціями, пов'язаними з переказом капіталів і кредитів.***

Умовою конвертованості є: розвинена грошова і банківська системи; відлагоджений ринковий механізм; нагромаджений певний золотовалютний резерв; свобода експортно-імпортних операцій тощо.

3. Еволюція валютної системи

Розвиток системи міжнародних валютних відносин можна умовно поділити на 4 етапи:

Паризька валютна система – (система золотоносного стандарту). Стихійно сформувалася на поч. XIX ст., а офіційно оформлена в 1867 р. в Парижі.

Основні принципи:

- а) використання золота як єдиного міжнародного резервно-платіжного засобу;
- б) фіксація золотого вмісту національних валют і їх розміру на золото;
- в) встановлення обмінного курсу валют на основі золотого паритету;
- г) вільна міграція золота між країнами;
- д) коливання обмінних курсів у вузьких рамках золотих точок, які залежать від величини затрат на вивезення золота для обміну на іноземну валюту.

Генуезька валютна система (система золотодевізного стандарту) створена згідно рішення міжнародної конференції в Генуї в 1922р.

Основні принципи:

- а) використання національних кредитних грошей (девизів) як міжнародних платіжно-резервних засобів (анг. фунт стер., фр. франк, дол. США);
- б) вільний обмін провідних валют на золото, а всіх інших – на ці валюти;
- в) вільне коливання валютних курсів без золотих точок;

Бреттонвудська валютна система (золотодоларовий стандарт) оформлена в 1944 р. на спеціальній валютно-фінансовій конференції ООН.

Основні принципи:

- а) збереження ролі золота як загального еквівалента;
- б) закріплення ролі основних резервних валют на золотом за фіксованим курсом;
- в) обов'язковий розмін резервних валют на золото за фіксованим курсом;
- г) фіксація ринкової ціни на золото на рівні 35 USD за 1 трійську унцію (= 31,1 г);
- д) заборона вільної купівлі і продажу золота (крім ЦБ);
- е) встановлення країнами-членами твердих паритетів власних валют стосовно USD (+-1%)
- є) порівнювання валют одна з одною та здійснення їх обміну на основі фіксованих паритетів до USD;
- ж) створені Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР)

Кількаразова девальвація долара у 70-ті роки та стрімке зростання ціни золота спонукали през. Ніксона у 1973 р. відмінити обмін валют на золото.

Ямайська валютна система (Кінгстонська валютна система) створена на конференції країн-членів МВФ у 1976 р. у Кінгстоні.

Основні принципи:

- а) відміна офіційної ціни золота і золотих паритетів;
- б) припинення обміну долара на золото для Центральних банків;
- в) вільне здійснення операцій з купівлі-продажу золота на ринку;

г) визнання в якості міжнародних розрахункових засобів валют ін. країн та СДР;

д) виконання МВФ функцій міждержавного валютного регулювання.

Результатом регіональної валютної інтеграції стало утворення Європейської валютної системи (ЄВС) і вона почала існувати на основі вже існуючих елементів міждержавного валютного регулювання, зокрема таких, як «Європейська змія», Європейський фонд валютного співробітництва (ЄФВС), європейська розрахункова одиниця (ЄРО). Вона була створена у 1977р. з метою стабілізації валютних курсів, а також зменшення економічної залежності країн-учасниць від дестабілізуючого зовнішнього впливу.

ЄВС базувалася на трьох основних елементах:

1. Зобов'язання країн – членів підтримувати коливання ринкового курсу своїх валют у межах вузького діапазону
2. (+-2,25% взаємного центрального курсу), який розраховується для кожної пари національних валют, на основі їх власних центральних курсів, що вираженні в ЕКЮ.
3. ЄФВС, базується на «кошику» національних валют.
4. Механізм надання кредитної і взаємної фінансової допомоги тим урядам, які переживають фінансові труднощі при підтримці ринкового курсу своєї валюти в межах узгодженого діапазону відхилень.

4. Валютні ринки та валютні операції

Валютний ринок – система стійких економічних і організаційних відносин по операціях купівлі-продажу іноземних валют і платіжних документів в іноземних валютах. **Валютні ринки** – офіційні центри, де проводиться купівля-продаж валют, які обертаються на них.

В залежності від обсягу, характеру валютних операцій і набору валют, які використовуються, ці ринки поділяються на **міжнародні, регіональні і національні**.

Міжнародні валютні ринки – сконцентровані у найбільших світових фінансових центрах Лондон, Нью-Йорк, Франкфурт-на-Майні, Париж, Цюрих. Токіо, Сінгапур, Гонконг. На таких ринках здійснюються операції з валютами, які широко використовуються у міжнародному платіжному обороті.

Регіональні валютні ринки – тут банки проводять операції лише з обмеженою кількістю вільно конвертованих валют.

Національні валютні ринки – це ринки, де сукупність усіх операцій здійснюється банками, котрі розміщені на території даної країни по валютному обслуговуванню своїх клієнтів..

На сьогодні сформувалися такі найбільші регіональні валютні ринки:

- **Європейський** (з центрами в Лондоні, Франкфурті-на-Майні, Парижі, Цюриху);

- *Американський* (з центрами в Нью-Йорку, Чикаго, Лос-Анджелесі, Монреалі);
- *Азіатський* (з центрами в Токіо, Гонконгу, Сінгапурі, Бахреїні).

Євровалютний ринок – це автономний і незалежний оптовий ринок, де оперують, як правило, великими сумами. Він майже не піддається регулюванню, не підлягає національному законодавству, майже не оподатковується. Євровалюти є джерелом дешевого кредиту для позичальника і високого прибутку для позикодавця.

Головним джерелом ринку євродоларів виступають іноземні держави, юридичні чи фізичні особи, які зберігають долари не в США, а також транснаціональні корпорації із запасами готівки понад поточні потреби та офіційні резерви центральних банків. Найбільшою перевагою ринку євродоларів є його більш висока прибутковість порівняно з рядом національних валютних ринків. Це дає змогу з року в рік постійно розширювати масштаби ринку євродоларів.

Важливим інструментом валютного ринку виступає *Співтовариство всесвітніх міжбанківських фінансових телекомунікацій –СВІФТ¹*, яке було створено в 1973 р. 239 банками 15 країн. Сьогодні в системі СВІФТ бере участь понад 3000 банків із 80 країн. Для банків – учасників системи СВІФТ були розроблені міжнародні стандарти, які систематизують різноманітні вимоги до інформації, призначеної для електронної обробки.

Види валютних операцій.

Купівля-продаж іноземної валюти на валютних ринках відбувається у формі касової (готівкової) угоди (операції) або термінової валютної угоди. Поряд із вищезазначеними основними валютними угодами слід назвати *своп, аутрайт, форвард, не комбіновані строкові угоди, опціон і ф'ючерсні контракти*.

Касова угода здійснюється на умовах «спот» і застосовується переважно з метою негайно отримати іноземну валюту для зовнішньоторгових розрахунків, а також з метою уникнення можливих валютних втрат від зміни курсів. Типовим для касової операції є те, що момент укладення угоди практично співпадає з моментом її виконання. Валюта постачається покупцю зразу ж після заключення угоди, не пізніше ніж через 2 робочих дні. Термін поставки валюти носить назву «дата валютування».

Спот-курс – ціна валюти однієї країни, встановлена на момент укладення угоди, при умові обміну валютами банками – контрагентами на другий робочий день з дня заключення угоди. Це дає можливість максимально уникати ризику зміни валютного курсу і можливість швидкого отримання коштів.

Термінова або форвардна валютна угода (операція) застосовується для страхування платежів у зовнішній торгівлі, прямих чи портфельних капіталовкладень за кордоном і в інших цілях. Угоди здійснюються шляхом підписання контракту між продавцем і покупцем валюти про поставку її

покупцю через певний термін після укладення угоди і за курсом, зафіксованим у момент її укладення (на основі валютного ф'ючерсу).

Курс форвард – ціна, за якою дана валюта продається або купується при умовах поставки її на певну дату у майбутньому.

Форвардний курс встановлюється шляхом додавання до касового премії (репорту) або вирахування із нього дисконту (депорту).

Операція своп – одночасна купівля і продаж іноземної валюти на приблизно рівні суми при умовах розрахунку по них на різні дати.

Дилери (спекулянти) які грають на валютній біржі на пониження курсу називаються «ведмедями», а які на підвищення «биками». При пониженні курсу «ведмеді» продають валюту, а при підвищенні курсу «бики» купляють валюту.

Валютний опціон – являє собою певний вид контракту, за яким покупець має право протягом певного терміну продати або купити по фіксованій ціні, обумовлену суму іноземної валюти.

У світовій практиці залежно від характеру валютообмінної операції розрізняють **опціон «кол»** (call) і **опціон «пут»** (put). **Опціон «кол»** дає право його власникові купити певну суму однієї валюти в обмін на іншу. **Опціон «пут»** дає власникові право продати певну суму однієї валюти в обмін на іншу.

Опціонна премія – це грошова сума яку покупець опціону платить за його придбання.

Європейський опціон – може бути виконаний тільки в день закінчення строку дії контракту.

Американський опціон – дає право купити або продати актив в будь-який час до дня закінчення строку контракту.

У відмінності від форвардних і ф'ючерсних контрактів валютні опціони дають можливість обмежити ризик, пов'язаний з несприятливим розвитком курсів валют, зберігаючи при цьому шанси на отримання прибутку у випадку його несприятливого розвитку.

Ф'ючерсна операція – це строкова господарська операція суб'єкта підприємницької діяльності, що передбачає придбання-продаж ф'ючерсної угоди, тобто зобов'язання на купівлю-продаж сировинних товарів, золота, валюти, фінансових та кредитних інструментів у визначений час у майбутньому з фіксацією ціни реалізації на момент здійснення реалізації. При цьому покупець-продавець ф'ючерсної угоди має право на відмову від її виконання виключно за наявності згоди іншої сторони даної угоди. Розрахунки за ф'ючерсними операціями здійснюються на дату реалізації сезонного виробництва, цінних паперів та валютних цінностей.

Ф'ючерсні операції є подібними до форвардних операцій, але мають деякі відмінності.

Ф'ючерсні операції здійснюються в основному на біржовому ринку, а форвардні на міжбанківському. Це призводить до того, що ф'ючерсні контракти в строках виконання прив'язані до певної дати і стандартизовані

по строках, обсягах і умовах поставки. В форвардних операціях строк і об'єм операцій здійснюється по взаємній домовленості сторін.

Ф'ючерсні операції здійснюються з обмеженим колом валют (долар США, німецька марка, французький франк, японська ієна, фунт стерлінгів і деякі інші). При форвардних контрактах перелік валют значно ширший.

5. Міжнародні розрахунки

Міжнародні розрахунки – система регулювання платежів за грошовими вимогами й зобов'язаннями, що виникають між державами, організаціями й громадянами, котрі перебувають на території різних країн, на основі економічних, політичних, науково-технічних та інших відносин.

Міжнародні розрахунки включають, з одного боку, умови і порядок здійснення платежів, вироблені практикою і закріплені міжнародними документами і звичаями, з іншого боку – щоденну практичну діяльність банків щодо їх проведення.

Більшість міжнародних розрахунків здійснюється безготівковим шляхом за допомогою записів на рахунках банків. Для здійснення розрахунків банки використовують свої закордонні відділи та кореспондентські відносини з іноземними банками, які супроводжуються відкриттям рахунків *«лоро»* (іноземних банків у даному банку) і *«ностро»* (даного банку в іноземних).

Умови платежу. Серед них розрізняють: готівкові платежі, розрахунки з наданням кредиту, кредит з опціоном (правом вибору) готівкового платежу.

Відповідно до практики, яка склалася в даний час, застосовуються такі основні форми міжнародних розрахунків: аванс документарний акредитив, інкасо, банківський переказ, відкритий рахунок. Крім того, здійснюються розрахунки з використанням векселів і чеків.

На вибір форм міжнародних розрахунків впливає ряд факторів: 1) вид товару, який є об'єктом зовнішньоторговельної угоди; 2) при поставках деяких товарів – деревини, зерна – застосовуються традиційні форми, які визначилися практикою; 3) наявність кредитної угоди; 4) платоспроможність і репутація контрагентів за зовнішньоекономічними угодами, які визначають характер компромісу між ними; 5) рівень попиту і пропозиції на даний товар на світових ринках.

Інкасо (*платіж проти документів*) – це банківська операція в наслідок якої банк за дорученням клієнта отримує платіж від імпортера за відвантажені на його адресу товари чи надані послуги, або підтвердження того, що ця сума буде виплачена в певні строки.

Механізм міжнародних розрахунків при інкасо:

- Відвантаживши товар, експортер оформляє документи і передає їх у свій банк, доручаючи йому проведення інкасової операції.
- Банк – ремітент (банк експортера, довірителя) пересилає документи в банк імпортера (інкасуючий банк).

- Інкасуєчий банк передає документи імпортеру. Одночасно отримуючи від клієнта суму чи право на суму (якщо платежі здійснюються на умовах кредиту, банк забирає термінову тратту); інкасуєчий банк зараховує на кореспондентський рахунок банку – ремітента суму платежу і повідомляє його про це.

- Банк експортера розраховується з довірительом (експортером).

Акредитивні розрахунки мають вигляд доручення банку (клієнтом якого є імпортер) одному або декільком банкам здійснити платежі фізичній або юридичній особі в межах визначеної суми на умовах вказаних в акредитиві. Акредитив – це платіжний документ, за яким кредитна установа дає розпорядження іншій кредитній установі за рахунок спеціально заброньованих коштів оплатити товарно – транспортні документи за відвантажений товар чи виплатити пред'явнику акредитиву визначену суму грошей.

Механізм здійснення акредитивних розрахунків.

- Експортер та імпортер домовляються про здійснення платежу за посередництвом акредитиву.

- Іноземний покупець дає доручення банку, клієнтом якого він є. Відкрити акредитив на користь експортера (якого називають бенефіціаром) на визначених умовах.

- Банк імпортера (банк – емітент) домовляється з банком експортера (авізуєчим банком) про надання експортеру грошей після пред'явлення тим товаротранспортних документів.

- Експортер відправляє товар і передає вантажні документи у свій банк, котрий переказує відповідну суму на рахунок експортера.

- Авізуєчий банк передає документи в банк – емітент, котрий передає їх імпортеру.

Банківський переказ.

Оплата переказом можлива на будь-якій стадії виконання контракту: до відвантаження товару, після відвантаження товару, через певний період. Оплата до відвантаження означає аванс. У цьому випадку імпортер у встановлені контрактом строки або після повідомлення експортера про готовність товару до відвантаження, дає доручення банку здійснити переказ валюти на користь експортера і повідомляє про це експортера. Отримавши таке повідомлення, експортер відвантажує товар. Боржник передає своєму банку відповідний формуляр у трьох примірниках (під копірку) і в такий спосіб доручає йому переказати на рахунок свого кредитора певну суму грошей.

Платежі на відкритий рахунок.

Продавець поставляє товар без гарантії платежу, покупець переказує гроші на день платежу. Продавець не отримує ніяких гарантій з боку покупця. Тому такі умови платежу доцільно використовувати між фірмами. Пов'язаними традиційними торговими відносинами; ТНК та їхніми

закордонними філіями при експортному постачанні; змішаними фірмами за участю експортера.

Авансові платежі або оплата вже отриманого товару здійснюються шляхом банківського переказу валюти імпортером експортеру. Ці перекази часто поєднуються з іншими формами міжнародних розрахунків з гарантією банку, котрий у випадку несплати вартості товару імпортером здійснює платіж проти товаророзпорядчих документів, одержаних від експортера.

6. Валютна політика держави

Валютна політика – сукупність заходів, які проводяться державою в сфері міжнародних валютних відносин у відповідності із стратегічними і поточними цілями, як складова частина державної економічної політики країни і є важливим інструментом механізму регулювання МЄВ.

Основними інструментами проведення валютної політики є: а) маневрування дисконтною ставкою центрального банку (дисконтна політика) з метою регулювання грошової маси в обігу, рівня цін, руху через кордон короткострокових капіталів; б) валютна інтервенція, з метою впливу на курс національної валюти; в) зміна валютного курсу, шляхом девальвації або ревальвації; г) зміна валютних обмежень і диверсифікація валютних резервів; д) підписання міжнародних угод про структурні зміни в МВС.

Одним із засобів реалізації валютної політики є **валютне регулювання** – діяльність держави спрямована на регламентацію міжнародних розрахунків і порядок здійснення угод з валютними цінностями.

Валютна політика залежно від її цілей і форм поділяється на:

а) структурну валютну політику (довготривала) – здійснення довготривалих структурних змін в міжнародному валютному механізмі (за участю країн МВФ);

б) поточну валютну політику – сукупність заходів, які направлені на повсякденне оперативне регулювання валютного курсу, валютних операцій, діяльності валютного ринку і ринку золота.

Форми валютної політики: дисконтна і девізна.

Дисконтна (облікова) політика – одна із форм грошово – кредитної політики національних банків, яка спрямована на регулювання економіки країни, шляхом збільшення або зменшення процентних (дисконтних) ставок з метою впливу на попит і пропозицію позичкового капіталу, темпи інфляції, а також на стан платіжного балансу країни і валютного курсу. Підвищення офіційної процентної ставки спрямовано на скорочення видачі центральним банком кредитів комерційним банкам. Це приводить до скорочення грошової маси в обігу, стимулювання притоку іноземних капіталів для покращення платіжного балансу країни, збереження валютних резервів і підтримки курсу валют (політика дорогих грошей). І навпаки, зниження офіційної процентної ставки заохочує видачу кредитів (кредитна експансія).

Девізна політика – метод впливу на курс національної валюти, шляхом купівлі – продажу державними органами іноземної валюти. З метою підвищення національної валюти центральний банк продає іноземну валюту..

Різновидності валютної політики:

Валютна інтервенція – втручання центрального банку в операції на валютному ринку для того, щоб впливати на курс національної валюти. Здійснюється за рахунок офіційного золото-валютного резерву або за рахунок міжбанківського кредиту по системі «своп».

В країнах з розвинутою економікою валютна інтервенція здійснюється з метою форсування експорту.

Валютні обмеження – обмеження, що вводяться державою на операції з валютою, золотом та інвалютними цінностями. З валютними обмеженнями пов'язано регулювання ступеня оборотності валют

Диверсифікація валютних резервів – політика держав, банків, монополій, яка направлена на регулювання структури валютних резервів шляхом включення до їх складу різних валют з метою забезпечення міжнародних розрахунків, проведення валютної інтервенції і захисту валютних втрат. Ця політика здійснюється шляхом продажу не стабільних валют і купівлі більш стійких валют, відображаючи позиції окремих валют на світових валютних ринках.

Девальвація – зниження курсу національної валюти по відношенню до іноземних валют або міжнародних лічильних одиниць (СДР, ЕКЮ). Об'єктивною основою для проведення девальвації є завищення офіційного валютного курсу у порівнянні з реальною купівельною спроможністю грошових одиниць.

Ревальвація – підвищення курсу національної валюти по відношенню до міжнародної валюти або міжнародної лічильної одиниці.